

Funkcionális programozás

2. előadás

MÁRTON Gyöngyvér

Sapientia Egyetem, Matematika-Informatika Tanszék
Marosvásárhely, Románia
mgyongyi@ms.sapientia.ro

2024, tavaszi félév

Miről volt szó?

- követelmények
- könyvészet
- programozási módszerek összehasonlítása: imperatív, funkcionális, logikai
- Haskell, történelmi háttér, telepítés, használat, bevezető fogalmak, az első program
- Haskell alaptípusok
- feladatok: faktoriális számítás

Miről lesz szó?

- típusosztályok
- típusdefiníciók
- megjegyzések használata
- könyvtármodul importálása
- feltételek megadása
- rekurzió, margószabály, mintaillesztés
- halmazkifejezések,
- magasabb rendű függvények,
- feladatok:
 - területszámítás
 - abszolút érték
 - aritmetikai műveletek
 - tuple elemek megegyeznek-e?
 - másodfokú egyenlet gyökei
 - legnagyobb közös osztó
 - számjegyek összege, szorzata
 - szám osztóinak listája

Típusosztályok

Az `Eq` azokat a típusokat tartalmazza, amelyek esetében az értékek *egyenlőség* és *nem egyenlőség* operátorokkal összehasonlíthatók, definíciója a következő:

```
class Eq a where
    (==) :: a -> a -> Bool
    (/=) :: a -> a -> Bool
```

```
> "hello" /= "Hello"
True
```

```
> 13.5 == 3.4
False
```

- a típusosztályok a `class` kulcsszóval vannak definiálva, de nem ugyanazt jelentik, mint az OOP-ben használt `class`
- a definícióban használt `class` szerepe, az hogy összekapcsol több olyan típust, amelyeken ugyanazok a műveletek hajthatók végre,
- típusosztály: több függvénynek a deklarációját jelenti.

Típusosztályok

Az `Ord` az `Eq` típusosztályból van származtatva, és olyan típusváltozók esetében használjuk, amikor az értékek között rendezettségi kapcsolat áll fenn. Definíciója a következő:

```
class Ord a where
  (<) :: a -> a -> Bool
  (<=) :: a -> a -> Bool
  (>) :: a -> a -> Bool
  (>=) :: a -> a -> Bool
  min :: a -> a -> Bool
  max :: a -> a -> Bool
  compare :: Ord a => a -> a -> Ordering
```

A `compare` a paraméterként megkapott két értéket hasonlítja össze, kimenete az `LT`, `GT` vagy `EQ` konstans lesz, aszerint, hogy az első érték a kisebb, az első érték a nagyobb, vagy a két érték megegyezik.

```
> compare 4 5
```

```
LT
```

```
> compare "hello" "hello"
```

```
EQ
```

```
> compare 'a' 'Z'
```

```
GT
```

Típusosztályok

A `Num` típusosztályt akkor használjuk, amikor numerikus értékekkel dolgozunk:

```
class Num a where
  (+), (-), (*) :: a -> a -> a
  negate :: a -> a
  abs, signum :: a -> a
  fromInteger :: Integer -> a
```

A `negate` megváltoztatja a bemenet előjelét, az `abs` meghatározza a bemenet abszolút értékét, míg a `signum` kimenete `(-1)`, ha a bemenet negatív, `1`, ha a bemenet pozitív szám, és `0`-t határoz meg, ha a bemenet `0`.

```
> negate (-7.8)
```

```
7.8
```

```
> negate 4
```

```
-4
```

```
> signum (-5.4)
```

```
-1.0
```

```
> signum 5
```

```
1
```

A `fromInteger` explicit típuskonverziót tesz lehetővé, `Integer` típusról alakít,

Típuskonverziók

- Ha két Integer típusú értéken akarjuk az osztás (/) műveletét alkalmazni, akkor típuskonverziót kell alkalmazni,
- az osztas_ esetében fordítási hiba lép fel, míg az osztas függvény fordításakor nem lesz hiba

```
osztas_ :: Integer -> Integer -> Double
osztas_ x y = x / y
```

```
... error:
Couldn't match expected type 'Double' with...
```

```
osztas :: Integer -> Integer -> Double
osztas x y = fromInteger x / fromInteger y
```

```
> osztas 758375832 21171189
35.82112615403887
```

Típusosztályok

Az **Integral** típusosztályt akkor használjuk, amikor egész számokkal szeretnénk műveleteket végezni.

- a `Real`, illetve `Enum` típusosztályokból van származtatva,
- az `Enum`: azok a típusok, amelyeknek az értékei felsorolhatók,
- a `Real` a `toRational` függvényen keresztül biztosítja a `Rational` típusra a típuskonverziót,
- az `Integral` magába foglalja az `Int` és az `Integer` típust, ugyanakkor benne van a `Num` típusosztályba is.

Definíciója a következő:

```
class (Real a, Enum a) => Integral a where
  quot, rem, div, mod :: a -> a -> a
  quotRem, divMod :: a -> a -> (a,a)
  toInteger :: a -> Integer
```

```
> mod (-3) 4
1
> rem (-3) 4
-3
```


Típusosztályok

A **Fractional** a Num alosztálya:

- tulajdonképpen a racionális számokat kezeli, azaz azokat a típusokat amelyeken osztás, és reciprok érték határozható meg,
- a fromRational-al Rational típusú értékről lehet alakítani

```
class Num a => Fractional a where
  (/) :: a -> a -> a
  recip :: a -> a
  fromRational :: Rational -> a
```

```
> recip 2.0
0.5
> import Data.Ratio
> fromRational (3 % 10)
0.3
> y = toRational 0.75
> y
3 % 4
> :t y
y :: Rational
```

Típusosztályok

A **RealFrac** a **Fractional** és **Real** alosztálya, a következő függvények tartoznak hozzá:

```
properFraction :: (Fractional a, Integral b) => a -> (b,a)
```

```
truncate, round,
```

```
floor, ceiling :: (Fractional a, Integral b) => a -> b
```

```
> properFraction(3.4)
(3,0.3999999999999999)
```

```
> round(3.4)
```

```
3
```

```
> round(3.9)
```

```
4
```

```
> truncate(3.9)
```

```
3
```

```
> truncate(3.2)
```

```
3
```

Típusosztályok

A **Floating** elsősorban a valós értékek kezeléséért felelős, pl. ide tartoznak a trigonometrikus függvények:

```
class (Fractional a) => Floating a where
  pi :: Floating a => a
  (**) :: Floating a => a -> a -> a
  sqrt, exp, log :: Floating a => a -> a
  sin, cos, tan :: Floating a => a -> a
  ...
```

Típusosztályok

Numerikus típusok közötti konverziók:

Source type	Destination type			
	Double, Float	Int, Word	Integer	Rational
Double, Float	<code>fromRational</code> . <code>toRational</code>	<code>truncate</code> *	<code>truncate</code> *	<code>toRational</code>
Int, Word	<code>fromIntegral</code>	<code>fromIntegral</code>	<code>fromIntegral</code>	<code>fromIntegral</code>
Integer	<code>fromIntegral</code>	<code>fromIntegral</code>	N/A	<code>fromIntegral</code>
Rational	<code>fromRational</code>	<code>truncate</code> *	<code>truncate</code> *	N/A

^a Instead of `truncate`, you could also use `round`, `ceiling`, or `floor`.

táblázat forrása: Sullivan, Goerzen and Stewart: Real World Haskell

Típusosztályok

A **Show** azokat a típusokat tartalmazza, amelyek értékei átalakíthatóak karakterlánccá (String-é).

- magába foglalja az alaptípusokat (Bool, Char, String, Int, Integer, Float, Double, Lista, Tuple):

```
show :: a -> String
```

```
> show 579  
"579"
```

```
> show ('b', True)  
"('b', True)"
```

Típusosztályok

A **Read** azokat a típusokat tartalmazza, amelyek értékét meg lehet határozni karakterláncból,

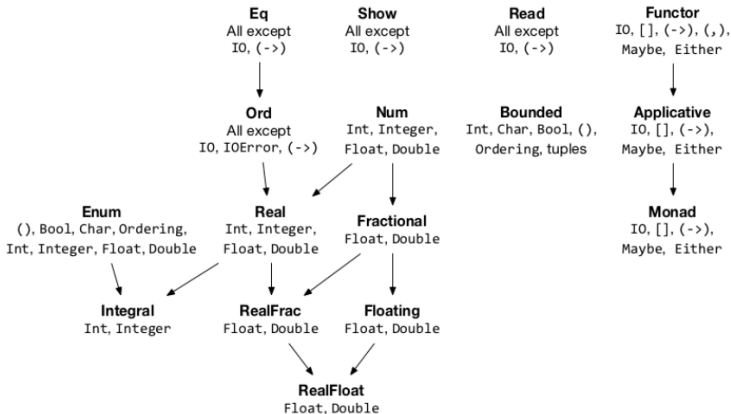
- használatakor meg kell adni, hogy milyen típusra alakítunk, ehhez a `::` jelet kell használni,
- magába foglalja az alaptípusokat (Bool, Char, String, Int, Integer, Float, Double, Lista, Tuple):

```
read :: String -> a
```

```
> read "False" :: Bool
False
```

```
> read "[10, 11, 12, 13]" :: [Int]
[10, 11, 12, 13]
```

A standard Haskell osztálydiagramm

Kérdések

Típusdefiníciók

A kifejezések típusát a fordítóprogram meghatározza úgy is, ha azok nincsenek feltüntetve.

1. feladat

Határozzuk meg egy szám abszolút értékét, 1. változat.

```
abszolut1 x
  | x < 0 = -x
  | otherwise = x
```

a függvény kiértékelhető, egész és valós típusú bemenetre is:

```
> abszolut1 (-10.0)
10.0
```

leszűkítjük a paraméterek típusát, csak `Int` típusúak lehetnek:

```
abszolut2 :: Int -> Int
abszolut2 x
  | x < 0 = -x
  | otherwise = x
```

```
> abszolut2 (-10.0)
```

```
No instance for (Fractional Int) arising from the literal '10' ...
```

Típusdefiníciók

Az általános típusdefiníció:

```
abszolut :: (Num a, Ord a) => a -> a
```

```
abszolut x  
  | x < 0 = -x  
  | otherwise = x
```

a függvény kiértékelhető, egész és valós típusú bemenetre is:

```
> abszolut (-10.0)
```

```
10.0
```

```
> abszolut (-10)
```

```
10
```

Típusdefiníciók

2. feladat

Definiáljunk egy függvényt, amely meghatározza két szám összegét.

```
--osszeg :: Double -> Double -> Double
osszeg :: (Num a) => a -> a -> a
osszeg x y = x + y
```

3. feladat

Definiáljunk egy függvényt, amely egy 4 elemű tuple típusba meghatározza két szám összegét, különbségét, szorzatát, hányadosát.

```
--aritM :: Float -> Float -> (Float, Float, Float, Float)
--aritM :: Double -> Double -> (Double, Double, Double, Double)
aritM :: (Fractional a) => a -> a -> (a, a, a, a)
aritM x y = (r1, r2, r3, r4)
  where
    r1 = x + y
    r2 = x * y
    r3 = x - y
    r4 = x / y
```

Típusdefiníciók

4. feladat

Definiáljunk egy függvényt, amely egy 6 elemű tuple típusba meghatározza két szám összegét, különbségét, szorzatát, hányadosát, osztási egészrészét, osztási maradékát.

```
aritM_ ::  
  (Integral a, Fractional a1) => a -> a -> (a, a, a, a1, a, a)  
aritM_ x y = (r1, r2, r3, r4, r5, r6)  
  where  
    r1 = x + y  
    r2 = x * y  
    r3 = x - y  
    r4 = fromIntegral x / fromIntegral y  
    r5 = div x y  
    r6 = mod x y
```

A fenti függvény nem hívható meg valós bemenetre:

```
> aritM_ 4.3 5  
<interactive>:5:1: error: ...
```

A `fromIntegral` explicit típuskonverziót tesz lehetővé, `Integer`, `Int` típusról alakít:

```
fromIntegral :: (Integral a, Num b) => a -> b
```

Típusdefiníciók

A következő változat meghívható egész és valós bemenetre egyaránt:

```
aritM__ ::  
  (RealFrac a, Integral a1) =>  
  a -> a -> (a, a, a, a, a1, a1)  
aritM__ x y = (r1, r2, r3, r4, r5, r6)  
  where  
    r1 = x + y  
    r2 = x * y  
    r3 = x - y  
    r4 = x / y  
    r5 = div (truncate x) (truncate y)  
    r6 = mod (truncate x) (truncate y)
```

Az alábbi lekérdezés explicit típuskonverzió hiányában futási hibát ad:

```
> ls = [8.50, 9.75, 8.75, 7.50, 10, 8.25]  
> sum ls / length ls
```

Helyesen:

```
> sum ls / fromIntegral (length ls)
```

Típusdefiníciók

Feltételezve, hogy az `aritM_` függvény, az `eload2.hs` állományban van, futtatható állomány létrehozása érdekében, tegyük még hozzá a következőket:

```
main = do
    print (aritM_ 13 14)
    print "Press any key to continue ..."
    return getLine()
```

majd adjuk ki a következő Haskell parancsot:

```
> :! ghc --make "eload2.hs"
```

vagy

```
> :! ghc "eload2.hs"
```

Típusdefiníciók

5. feladat

Definiáljunk egy olyan függvényt, amely megvizsgálja, hogy két elempár értékei "majdnem" megegyeznek-e: akkor térít vissza True értéket a függvény, ha a két pár ugyanazokat az értékeket tartalmazza függetlenül az elemek sorrendjétől.

```
--elemparF :: (Int, Int) -> (Int, Int) -> Bool
--elemparF :: (String, String) -> (String, String) -> Bool
elemparF :: (Eq a) => (a, a) -> (a, a) -> Bool
elemparF t1 t2
  | (a == c && b == d) || (a == d && b == c) = True
  | otherwise = False
  where
    (a, b) = t1
    (c, d) = t2

> elemparF ("aaa", "ddd") ("ddd", "aaa")
True

> elemparF (3.5, 4) (4, 3.5)
True
```

Megjegyzések használata, fenntartott szavak

- egysoros megjegyzés:

```
--ez egy egysoros megjegyzés
```

- több soros megjegyzés:

```
{-  
ez egy több soros  
megjegyzés  
-}
```

- fenntartott szavak

```
case class data default deriving do else  
if import in infix infixl infixr instance  
let module newtype of then type where
```


Könyvtármodul importálása

```
import Data.Char
```

```
> isDigit '3'
```

```
True
```

```
> isDigit 'w'
```

```
False
```

```
> isAlpha 'a'
```

```
True
```

```
> isAlpha '?'
```

```
False
```

```
my_isDigit :: Char -> Bool
```

```
my_isDigit x = x >= '0' && x <= '9'
```

```
> my_isDigit '3'
```

```
True
```

```
> import Data.List
```

```
> tails "hello"
```

```
["hello","ello","llo","lo","o",""]
```

```
> nub "sapientia egyetem"
```

```
> "sapient gym"
```

```
> import Data.Complex
```

```
> sum[3 :+ (-2.6), 11 :+ 3.4, 1 :+ (-2.41), (-8) :+ 4.11]
```

```
7.0 :+ 2.5
```

Feltételek megadása (definition by cases)

Feltételek megadása: a függvény értékét az első, igaz feltételhez tartozó kifejezés adja, amely kifejezést az aktuális paraméter értéke alapján értékeljük ki.

6. feladat

Határozzuk meg egy szám előjelét.

```
elojel :: Int -> Int
elojel x
  | x < 0 = -1
  | x > 0 = 1
  | x == 0 = 0
```

```
elojel1 :: Int -> String
elojel1 0 = "nulla"
elojel1 x
  | x < 0 = "negatív"
  | x > 0 = "pozitív"
```

a függvény kiértékelése:

```
> elojel (-10)
```

Rekurzió (recursion)

A **rekurzió** a funkcionális nyelvek alapvezérlési szerkezete, a függvények hivatkozhatnak önmagukra és kölcsönösen egymásra.

7. feladat

Határozzuk meg két egész szám legnagyobb közös osztóját.

Kivonásos módszer

```
lnko :: Int -> Int -> Int
lnko a b
  | a > b = lnko (a-b) b
  | a < b = lnko a (b-a)
  | otherwise = a
```

Eukleidész módszere

```
euklid :: Integral a => a -> a -> a
euklid a b
  | b == 0 = a
  | otherwise = euklid b (mod a b)
```

a függvény kiértékelése:

```
> lnko 24 204
```

Margószabály (layout rule)

Az összetartozó kifejezéseket a baloldali margó alapján lehet megállapítani.

8. feladat

Határozzuk meg egy másodfokú egyenlet valós gyökeit.

```
masodE :: (Fractional a, Floating a, Ord a) => a -> a -> a -> (a, a)
masodE a b c
  | delta < 0 = error "Komplex gyokok"
  | otherwise = (x1, x2)
  where
    x1 = (-b + sqrt delta) / n
    x2 = (-b - sqrt delta) / n
    delta = b * b - 4 * a * c
    n = 2 * a
```

```
delta a = 3 * a
```

a függvény kiértékelése:

```
> masodE 2 3 1
```

Melyik delta kifejezés értékelődik ki?

```
> delta 2
```

Mintaillesztés (pattern matching)

Az argumentumok **mintaillesztése**: a függvényértékét az a függvénytorzs határozza meg, amelyre a formális paraméter egy megadott minta alapján illeszkedik. A mintaillesztést és a feltételek megadását lehet együttesen is alkalmazni.

9. feladat

Határozzuk meg egy szám számjegyeinek összegét, szorzatát.

```
szOsszeg :: Int -> Int
szOsszeg 0 = 0
szOsszeg x = mod x 10 + szOsszeg (div x 10)

szSzorzat :: Int -> Int
szSzorzat 0 = 0
szSzorzat x
  | x < 10 = x
  | otherwise = mod x 10 * szSzorzat (div x 10)
```

Mintaillesztés

10. feladat

Határozzuk meg egy 3 elemű lista elemeinek összegét.

```
osszeg :: [Int] -> Int
osszeg [] = 0
osszeg [x] = x
osszeg [x,y] = x + y
osszeg [x,y,z] = x + y + z
```

a függvény kiértékelése:

```
> osszeg [10, 4, 2]
16
```

Mi történik a 4, 5 stb elemű listák esetében? Futási hiba adódik, ezek az esetek nincsenek letárgyalva:

```
> osszeg [10, 4, 2, 8]
*** Exception: ...: Non-exhaustive patterns in function osszeg
```

Halmazkifejezések (list comprehension)

Iteratív adatszerkezetek (listák, halmazok, sorozatok) elemeinek megadására alkalmazott jelölésrendszer.

11. feladat

Határozzuk meg a paraméterként megadott szám osztóit.

```
osztok :: Int -> [ Int ]  
osztok n = [ i | i <- [1..n], mod n i == 0 ]
```

a függvény kiértékelése:

```
> osztok 60  
[1,2,3,4,5,6,10,12,15,20,30,60]
```

```
> length (osztok 60)  
12
```

Magasabb rendű függvények (high order function)

- argumentumuk lehet függvény, és visszatérítési értékük is lehet függvény,
- könyvtárfüggvények: map, filter, foldr, foldl, stb.
- map: két argumentuma van, az első egy függvény, amelyet alkalmaz a listaként megadott második argumentumára.

12. feladat

Határozzuk meg a paraméterként megadott számok négyzetgyökét.

```
> map sqrt [ 3.0, 4.0, 5.0, 6.0, 7.0, 8.0, 9.0 ]
```

```
[1.7320508075688772,2.0,2.23606797749979,2.449489742783178,  
2.6457513110645907,2.8284271247461903,3.0]
```


Magasabb rendű függvények

13. feladat

Határozzuk meg a paraméterként megadott számok közül a páros számokat.

```
parosLista :: (Integral a) => [a] -> [a]
parosLista ls = filter even ls
```

```
> paroslista [1..20]
```

```
[2,4,6,8,10,12,14,16,18,20]
```

Az `even` könyvtárfüggvény, amelynek `True` a visszatérési értéke, ha a bemenet páros szám, ellenkező esetben `False`.

```
> even 10
True
```